

Sosiaali- ja terveysministeriö

SVO/ETU/Päivänsalo Kirsi

Eduskunta

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Valiokunnan lisäselvityspyyntö/ HE 15/2020 vp

Hallituksen esitys on parhaillaan käsiteltävänä valiokunnassa. Valiokunta pyysi sähköpostitse 13.3.2020 ministeriöltä selvitystä siitä, missä määrin eri opiskelijaryhmissä (perusopiskelijat, aikuiskoulutus ym) opintoetuuden takaisinperintä on ollut tarpeen. Valiokunnan mukaan tämä liittyy perusteluun (HE:n s.13) siitä, että soviteltua aikuiskoulutustukea koskevien säännösten kannalta on perusteltua takaisinperintöjen välttämiseksi maksuhakemuksen tekeminen kuukausittain. Kirjallinen asiantuntijalausunto pyydettiin toimittamaan viimeistään torstaina 19.3.2020 klo 14.00 mennessä.

Takaisinperinnöistä saatavissa olevat tiedot

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi asiasta tietoa etuuden toimeenpanijana toimivalta Työllisyysrahastolta. Työllisyysrahastosta saatujen tietojen mukaan Työllisyysrahastolla ei valitettavasti ole eikä sillä ole mahdollisuutta toimittaa pyydettyä erittelyä esimerkiksi mainitulla opiskelijaryhmäjohtajalla. Opintojen jälkiseuranta on menneinä vuosina ollut käytännössä kokonaan manuaalista, mistä johtuen sen vaatima työmäärä on ollut huomattava. Työllisyysrahasto ei tilastoi etuudensaajia tai takaisinperintää mainitulla tyypittelyllä. Työllisyysrahasto toteuttaa opintojen jälkiseurantaa sen vaatiman työmäärän vuoksi esimerkiksi siten, että se tarkastelee vuosittain tiettyä osaa etuudensaajista. Esimerkiksi niin, että yhtenä vuonna tarkastetaan korkeakoulujen opiskelijoita ja seuraavana vuonna ammatillisen koulutuksen opiskelijoita. Koska Työllisyysrahastolla ei ole mahdollisuutta toteuttaa takaisinperintää systemaattisesti koko etuudensaajajoukon osalta, olisivat tilastot myös tältä osin harhaanjohtavia.

Ehdotettu jälkikäteinen hakeminen ja takaisinperittävien määrrien rajoittaminen linkittyvät toisiinsa keskeisesti juuri vaadittavien opintosuoritusten kautta. Vaikka Työllisyysrahasto pystyy seuraamaan kuukausittain henkilön sivutulota rekistereistä, se ei pysty seuraamaan sitä, suorittaako etuudensaaja vaadittavat opintosuoritukset. Valmistelussa päädyttiinkin siihen, että jälkikäteinen hakeminen toimii kokonaisuutena paremmin ja sitouttaa myös henkilön suorittamaan opintoja nykyistä paremmin.

Liitteenä on Työllisyysrahaston toimittamaa perustietoa takaisinperinnöistä ja niihin liittyvistä vo-lyymeista. Työllisyysrahasto on takaisinperintöjen osalta tuonut esiin, että opintojen jälkiseurannan prosessi on ollut viime vuosiin saakka kokonaan manuaalinen. Takaisinperintä voi näissä tilanteissa vaatia myös päätöksen poistamisen hakemista muutoksenhakulautakunnalta, mistä johtuen prosessin kesto vaihteleva ja voi ulottua usean kuukauden ajalle. Yleisesti ottaen jälkiseurannasta johtuva työ kohdistuu usein alkuvuoteen ja keväälle. Tästä johtuu se, että kevätkuukausina takaisinperintäpäätösten ja perintään laitettujen eurojen määrä kasvaa. Merkittävät nousut täysimääräisen aikuis- koulutustuen ja yrittäjän aikuiskoulutustuen takaisinperintäluvuissa selittyvät käytännössä aina näil- lä kahdella jälkiseurannan prosessilla. Opintojen jälkiseurannan johdosta syntyvät takaisinperinnät ovat valitettavan usein euromäärällisesti suuria. Tilastoissa näkyvät suurimmat takaisinperinnät ovat käytännössä useimmin seurausta opintojen seurannasta. Pienimmät takaisinperinnät puolestaan ovat ns. sivutuloperintöjä, eli johtuvat siitä, että täysimääräisen tuen hakija on saanutkin sivutulota ja ilmoittaa tästä jälkikäteen. Suurimpia (yli 10 000 euron) takaisinperintätilanteita on suhteessa lähes

yhtä paljon kuin pienempiä summia koskevia takaisinperintöjä. Vuoden 2019 viimeisen päivän tilanteen mukaan takaisinperinnässä olevan summan keskiarvo (per hlö) oli 4 731,32 euroa.

Aikuiskoulutustuen hakeminen jälkikäteen

Esityksessä ehdotetaan, että aikuiskoulutustukea haettaisiin jatkossa jälkikäteen.

Työllisyysrahastolta saatujen tietojen mukaan nykytilanteessa euromäärältään suurimpiin takaisinperintöihin on päädytty erityisesti tilanteissa, joissa ihmiset eivät ole kyenneet pysymään alkuperäisessä opintosuunnitelmassaan. Nykytilanteessa tuki maksetaan tilille automaattisesti etukäteen annetun päätöksen perusteella. Kun etuus maksetaan tilille automaattisesti, vaatii sen peruuttaminen aktiivisuutta ja viivästyttää usein myös vaikean ratkaisun tekemistä. Lopulta tällainen johtaa entistä suurempiin hankaluuksiin, kun palautettavaksi tulee jopa yli 10 000 euron etuussumma.

Uudella hakemisen mallilla pyritään siihen, että asiakas tekee kuukausittain tietoisien valinnan tuen nostamisesta. Samassa yhteydessä hänelle voidaan antaa tieto siitä, kuinka paljon hänen on kulloinkin tullut opintoja suorittaa. Näin pyritään rajoittamaan takaisinperittäviä summia. Samalla pystytään kertomaan asiakkaalle selkeästi vaadittavista opintosuoritusvaatimuksista. Uudessa mallissa asiakkaan voisi olla muutoin hankala hahmottaa, kuinka paljon häneltä vaaditaan suorituksia.

Asioimisesta on tarkoitus pyrkiä tekemään asiakkaalle mahdollisimman sujuvaa. Rahaston valmisteluprojektissa on esimerkiksi lähdetty siitä, että maksuhakemuksen tekeminen tulee olla mahdollisimman harvan klikkauksen takana. Rahastolla on tässä toimeenpanijana keskeinen rooli ja rahasto on sitoutunut siihen, että prosessista muodostetaan asiakkaan näkökulmasta mahdollisimman sujuva.

Jälkikäteisellä hakemisella voidaan minimoida myös etuudensaajan unohduksen merkitys ja mahdollinen takaisinperintä. Nykyprosessi on asiakkaalle kuormittava: hänen tulee muistaa perua tuki ajoissa ja sen jälkeen tehdä uusi hakemus jälkikäteen. Siirtyminen täysimääräiseltä tuelta sovitellulle tuelle ei johda takaisinperintään, kun etuudensaaja peruu täysimääräisen tuen ajoissa. Tällöin ei takaisinperintää ehdi syntyä. Jos asiakas nykytilanteessa unohtaa perua tukensa ajoissa, täytyy myönnetty tuki palauttaa takaisinperintäprosessin kautta. Jos uudessa hakemisen mallissa asiakas unohtaa tehdä tukihakemuksen, hän voi tehdä hakemuksen heti seuraavalla mahdollisella hetkellä. Näin ollen asiakkaan unohduksella on vähäisemmät seuraukset.